

PAWEŁ LESIŃSKI

WYBRANE ASPEKTY MYŚLI PRAWNO-POLITYCZNEJ CHARLES'A DE GAULLE'A. GŁÓWNE INSPIRACJE I ZAŁOŻENIA

I. UWAGI WSTĘPNE

Osoba Charles'a de Gaulle'a odegrała istotną rolę w dziejach nie tylko Francji, ale również Europy i świata. Był to prawdziwy mąż stanu, oddany służbie dla kraju i narodu. Przez całe życie kierował się on „określoną wizją Francji”¹, którą, będąc u sterów władzy, konsekwentnie realizował. Uznaje się go również za głównego twórcę doktryny prawno-politycznej nazwanej „gaullizmem”. Jej założenia i najważniejsze nurty, a także oparta na nich Konstytucja V Republiki Francuskiej², składają się na bardzo spójny system zasad i myśli, zajmujący ważne miejsce w historii myśli prawno-politycznej XX wieku³. Niniejszy artykuł podejmuje próbę charakteryzacji czynników wpływających na powstanie doktryny, jak i opisu głównych nurtów myśli Charles'a de Gaulle'a. Rozważania na ten temat należy zacząć jednak od przybliżenia jego biografii na tle wydarzeń historii Francji.

II. ŻYCIE

Charles André Joseph Marie de Gaulle urodził się 22 listopada 1890 r. w Lille⁴, jako trzecie z pięciorga dzieci, nauczyciela Henri de Gaulle'a i Jeanne Caroline Marie zd. Maillot⁵. Rodzina de Gaulle była tradycyjna, ukształtowana

1 W jęz. francuskim „*une certaine idée de la France*”, zaczerpnięte z Ch. de Gaulle, *Mémoires du guerre- L'Appel*, Paris 1954, s.7.

2 Okres w historii republikańskiej Francji, który rozpoczął się wejściem w życie nowej Konstytucji 5 października 1958r. i trwa do dzisiaj.

3 Podobnie uważa A. Hall, *Naród i państwo w myśli politycznej Charles'a de Gaulle'a*, Warszawa 2005, s. 568.

4 Miasto na północy Francji, główny ośrodek historycznej krainy, Flandrii.

5 <http://www.gaullisme.fr/degaulle3.htm>, (24.10.2014 r.).

w dużej mierze przez myśl chrześcijańską, gorliwie patriotyczna i przywiązana do francuskiej myśli monarchistycznej⁶. Cały proces wczesnej edukacji Charles'a de Gaulle'a odbywał się w szkołach katolickich⁷, jednak u progu dorosłości wybrał on karierę wojskową i w 1909 r. z powodzeniem zdał egzaminy do elitarnej wojskowej szkoły *Saint-Cyr*⁸. Będąc żołnierzem, de Gaulle uczestniczył w I wojnie światowej, trzy razy dostając się do niewoli niemieckiej (z której nagminnie próbował uciekać), gdzie dowodził swojej odwagi i uporu na polu bitwy⁹. Okres międzywojenny de Gaulle spędził przede wszystkim na służbie w armii francuskiej, uczestnicząc między innymi we francuskiej misji wojskowej wysłanej do Polski z pomocą w walce z ofensywą bolszewicką; realizował też ambicje naukowo-literackie, publikując książki o tematyce polityczno-wojskowej¹⁰. W 1932 r. podjął pracę w Generalnym Sekretariacie Obrony Narodowej¹¹. W czasie inwazji niemieckiej w 1940 r. de Gaulle awansowany do stopnia generała, dowodził 4 dywizją pancerną, jako jeden z nielicznych odnosząc zwycięstwa. Głęboko nie zgadzał się z postawą rządu prowadzącą do kapitulacji, uważając, że walkę trzeba prowadzić dalej w oparciu o francuskie kolonie¹². Po klęsce Francji udał się do Londynu, gdzie wygłosił swój słynny apel radiowy¹³, wzywając wszystkich Francuzów do walki przeciwko Niemcom u boku Anglii i innych państw sprzymierzonych¹⁴. Będąc przywódcą Wolnej Francji¹⁵ prowadził politykę zapewnienia swemu krajowi miejsca w gronie mocarstw-zwycięzców, jak również mocnej pozycji w powojennej Europie, manifestując przywiązanie do zasad republikańskich i kwestionując legalność Francji Vichy¹⁶.

6 K. Ujazdowski, *V Republika Francuska, Idee, Konstytucja, Interpretacje*, Kraków 2010, s. 71.

7 A. Hall, *Charles de Gaulle*, Warszawa 2002, s. 12.

8 *Ecole Speciale Militaire de Saint-Cyr* – wiodąca francuska uczelnia wojskowa, założona w 1802 r. przez Napoleona Bonaparte.

9 Ch. Williams, *Ostatni Wielki Francuz Charles de Gaulle*, Warszawa 2007, s. 110-111.

10 <http://www.gaullisme.fr/degaulle3.htm>, (24.10.2014 r.).

11 Generalny Sekretariat Obrony Narodowej – stały organ działający przy premierze zarządzający sprawami przygotowania państwa i całego narodu do wojny.

12 W owym czasie, Francja posiadała liczne kolonie m.in. w Afryce i Azji.

13 J. Baszkiewicz, *Historia Francji*, Wrocław 2004, s. 560.

14 <http://www.seconde-guerre.com/biographie-n-gaulle.html>, (24.10.2014 r.).

15 Francuski ruch polityczno-wojskowy, utworzony po kapitulacji Francji wobec Niemiec w 1940 r., kierowany przez gen. Charles'a de Gaulle'a, głoszący potrzebę dalszej walki z Niemcami.

16 K. Ujazdowski, *op. cit.*, s.73, Francja Vichy – potoczna nazwa kierowanego przez marszałka Philippe Petaina marionetkowego państwa francuskiego kolaborującego z okupantem niemieckim.

Po kapitulacji Niemiec, w 1945 r., generał Charles de Gaulle doprowadził do przeprowadzenia referendum konstytucyjnego, w którym zdecydowano o potrzebie uchwalenia nowej konstytucji, jak również określono zadania i zakres władzy nowej Konstytuanty. W uznaniu zasług, a także w obliczu wielkiej popularności w społeczeństwie francuskim, wybrany został na szefa Tymczasowego Rządu Republiki.¹⁷ Niestety projekt konstytucji IV Republiki¹⁸ cechowały wszystkie słabości, których obawiał się generał. Sankcjonował on dominującą pozycję parlamentu w ustroju państwa, przyznając mu większość najważniejszych kompetencji¹⁹.

W obliczu „wojenek” i „wyłączonego reżimu partii politycznych” 20 stycznia 1946 r. generał de Gaulle ustąpił ze stanowiska tymczasowego szefa rządu. Pomimo jego starań naród w referendum przyjął konstytucję IV Republiki, utrwalając tym samym silne rządy parlamentarne.²⁰ Zgodnie z przewidywaniami generała, państwo IV Republiki było za słabe aby poradzić sobie nie tylko z problemami ekonomicznymi końca wojny, ale przede wszystkim z konfliktami kolonialnymi w które uwikłała się Francja²¹. Wojna o niepodległość Algierii²² doprowadziła do kryzysu instytucji państwa i realnej groźby wojskowego zamachu stanu²³. W obliczu kryzysu elity polityczne IV Republiki odwołały się do autorytetu generała Charles'a de Gaulle'a, w wyniku czego w czerwcu 1958 r. objął on funkcję premiera, podejmując próbę opanowania sytuacji w kraju i opracowania nowej konstytucji. Wypełniając swą misję, doprowadził do wejścia w życie Konstytucji V Republiki 4 października 1958 r.²⁴, a sam został wybrany (jeszcze nie w wyborach powszechnych) na urząd Prezydenta Republiki²⁵.

Koniec sprawowania funkcji prezydenta V Republiki nastąpił w 1969 r. Wtedy to de Gaulle ustąpił ze stanowiska w wyniku odrzucenia przez naród w referendum jego propozycji reform dotyczących partycypacji obywateli w życiu publicznym i rekonstrukcji samorządu, zaświadczając tym samym o swym

17 <http://www.gaullisme.fr/degaulle3htm>, (24.10.2014 r.).

18 IV Republika – okres ustrojowy Francji w latach 1946 – 1958.

19 Ch. Williams, *op. cit.*, s. 314.

20 J. Baszkiewicz, *op. cit.*, s. 569-573.

21 Po zakończeniu II wojny światowej narody kolonii francuskich rozpoczęły walki o niepodległość.

22 Trwający w latach 1954 – 1962 konflikt zbrojny pomiędzy walczącymi o niepodległość organizacjami algierskimi a armią francuską.

23 A. Jamróz, *Przemiany ustrojowo-polityczne współczesnej Francji (1958-1988)*, Białystok 1991, s. 6.

24 K. Ujazdowski, *op. cit.*, s. 74.

25 Powszechne wybory prezydenta, zostały przez naród zaakceptowane w referendum w 1962 r.

głębokim przywiązaniu do zasad demokracji i nadrzędności woli narodu. Zmarł w 1970 r.²⁶ w swojej posiadłości w Colombey-sur-Eglises.

III. NARODZINY IDEI

Wśród autorów zajmujących się problematyką gaullizmu dominuje pogląd, iż pierwszy i najważniejszy wpływ na kształtowanie się poglądów Charles'a de Gaulle'a miała rodzina, środowisko z jakiego się wywodziła i wartości dla niego charakterystyczne. De Gaulleowie będący społecznym wytworem XIX-wiecznej, prowincjonalnej północy Francji²⁷ należeli do warstwy drobnej burżuazji, której ideały można sprowadzić do czterech haseł: Bóg, praca, rodzina, ojczyzna²⁸.

Młody de Gaulle dorastał w środowisku surowego katolicyzmu, monarchizmu, patriotyzmu i nacjonalizmu²⁹. Ze społecznego nauczania Kościoła Katolickiego wyniósł świadomość społecznej odpowiedzialności państwa, konieczności przezwyciężenia konfliktów klasowych i poszukiwania równowagi społecznej, co ważne jednak, nigdy nie kwestionował laickiego charakteru Republiki³⁰. To w domu rodzinnym młody Charles uczestniczył po raz pierwszy w żywych dyskusjach dotyczących najnowszych wydarzeń społeczno-politycznych. Podczas tych rozmów dużą rolę odgrywał ojciec, zwracający w swoich wypowiedziach uwagę na symptomy nieustannego i coraz szybszego pograżania się Francji w kryzysie i upadku³¹. Świadczyć miały o tym na przykład, konflikt francusko-angielski w Sudanie³² i tzw. „sprawa Dreyfusa”³³. Również w okresie młodzieńczym pojawiło się u de Gaulle'a wyidealizowane wyobrażenie ojczyzny, Francji istniejącej ponad Francuzami i ich podziałami, któremu pozostał wierny do końca życia³⁴. Kolejną, niezmiernie ważną rolę w kształtowaniu poglądów Charles'a

26 K. Ujazdowski, *op. cit.*, s. 75.

27 Ch. Williams, *op. cit.*, s.26.

28 R. Bielecki, *Co to jest Gaullizm*, Warszawa 1978, s. 7.

29 Ch. Williams, *op. cit.*, s. 26.

30 K. Ujazdowski, *op. cit.*, s. 19.

31 Ch. Williams, *op. cit.*, s. 26.

32 Tzw. „Incydent w Faszodzie” - punkt kulminacyjny brytyjsko-francuskiego konfliktu o granice posiadłości kolonialnych w Afryce Wschodniej, zakończony rozstrzygnięciem dyplomatycznym korzystnym dla Brytyjczyków, skutkowało ograniczeniem działalności Francji w strefie wpływów brytyjskich.

33 Tzw. „Afera Dreyfusa” - skandal polityczny mający miejsce we Francji pod koniec XX wieku, w którym francuski oficer artylerii żydowskiego pochodzenia oskarżony został na podstawie spreparowanych dowodów o zdradę na rzecz Niemiec. Była ona przyczyną poważnego kryzysu politycznego i społecznego, przynosząc poważne zmiany w życiu kraju.

34 A. Hall, *Charles de Gaulle...*, s. 14.

de Gaulle'a mieli francuscy myśliciele i politycy, dlatego w tym miejscu przytoczone zostaną poglądy najważniejszych z nich. Pierwszym był Maurice Barrès³⁵, który stał na stanowisku koncepcji narodowej ciągłości, pozwalającej integrować tradycję monarchistyczną z dziedzictwem Rewolucji i Cesarstwa oraz postulował wizję silnej, osadzonej ponad partyjnymi podziałami republiki prezydenckiej. Zwracał również uwagę na potrzebę odzyskania wschodnich rejonów Francji z rąk Niemiec³⁶, przez co popularny był wśród młodej, patriotycznie nastawionej części społeczeństwa, do której de Gaulle z pewnością należał³⁷.

Kolejną postacią, której twórczością inspirował się de Gaulle, był Henri Louis Bergson³⁸, w swoich dziełach sprzeciwiający się suchemu racjonalizmowi, odwołujący się do tzw. *élan vital*, czyli „pędu życia”, stanowiącego podstawę wszelkiego istnienia. Przypisując Bergsonowi rolę odnowiciela francuskiej duchowości³⁹, de Gaulle przyswoił sobie również jego naukę, mówiącą iż w działaniu należy opierać się przede wszystkim na intuicji⁴⁰. Niebagatelny wpływ na kształtowanie się poglądów Charles'a de Gaulle'a na sprawy państwa miał André Tardieu⁴¹. W swoich pracach opowiadał się on za zniesieniem supremacji parlamentu w ustroju Francji, a III Republikę uważał „za ciało bez głowy”, pozbawione silnego przywództwa i odpowiedzialności władzy. Tardieu pisał: „żaden Francuz nie zniósłby w swoim miejscu pracy ani w domu takiego chaosu, niesprawiedliwości i braku stabilności, w którym wszyscy rządzą i nikt nie ponosi odpowiedzialności. Wszyscy Francuzi znoszą taką sytuację jeśli chodzi o kraj”. Był on również zwolennikiem bezpośredniego dialogu referendalnego pomiędzy władzą wykonawczą a narodem, kosztem umacniania pozycji partii politycznych⁴².

Kolejną osobą, która nie tylko miała wpływ na kształtowanie się poglądów de Gaulle'a, ale i na opracowanie Konstytucji V Republiki był Michel Debré⁴³. W jednej ze swoich prac pt. „Konstytucyjny problem Francji” pisał on, że kraj potrzebuje takiego rodzaju instytucji, które w ciągu jednego pokolenia pozwolą odbudować jego potęgę⁴⁴. Debré, podobnie jak sam de Gaulle, uważał silne rzą-

35 Maurice Barrès - francuski, eseista, polityk i teoretyk nacjonalizmu.

36 W 1871 r. w wyniku przegranej wojny z Prusami, Alzacja (i Lotaryngia) dostały się pod panowanie niemieckie.

37 A. Hall, *Naród i państwo...*, s. 41.

38 Henri Louis Bergson - pisarz i filozof francuski, uznawany za twórcę intuicjonizmu.

39 A. Hall, *Charles de Gaulle...*, s. 23

40 Ch. Williams, *op cit.*, s. 329.

41 André Tardieu - trzykrotny premier Francji, autor publikacji na temat ustroju państwa.

42 K. Ujazdowski, *op. cit.*, s. 30, 102.

43 Michel Debré - francuski polityk, minister i premier, jeden z najbliższych współpracowników Charles'a de Gaulle'a.

44 K. Ujazdowski, *op. cit.*, s. 142.

dy Zgromadzenia Narodowego odpowiedzialnymi za upadek Francji. Mówił, że w przypadku rządów Zgromadzenia to wolność kieruje władzą i uniemożliwia prowadzenie długotrwałej polityki państwa⁴⁵.

Osobną kwestią, która kształtowała poglądy generała na sprawy państwa, było doświadczenie życia, a później pracy w aparacie państwowym III Republiki. De Gaulle był zdecydowanym krytykiem systemu rządów parlamentarnych i władzy partii politycznych. Praca w Generalnym Sekretariacie Obrony Narodowej pokazała mu ogromną słabość państwa. Był on zdania, że mimo posiadania świetnych zasobów ludzkich i wykwalifikowanych kadr, kolejne rządy nie są w stanie sprawnie administrować krajem, gdyż zmagają się nieustannie z ciągłymi żądaniami i atakami partii politycznych.⁴⁶ Ciekawą opinię o parlamencie III Republiki wyraził de Gaulle w jednym z listów do swej matki napisanym podczas I wojny światowej: „parlament staje się coraz bardziej wstrętny i głupi, (...) zwyciężymy jeśli przedtem wymieciemy tę hołotę”⁴⁷. Da się więc zauważyć, że z doświadczeń III Republiki wypływa dosyć niekorzystne podejście generała do partii politycznych i silnych rządów parlamentarnych.

IV. KONCEPCJE

Pierwszym, uznawanym za najważniejszy, elementem myśli de Gaulle'a, którego pojmowanie jest niejako punktem wyjściowym dla tworzenia dalszych koncepcji, jest idea „Ojczyzny” - Francji⁴⁸. W swoich *Pamiętnikach Wojennych* de Gaulle pisał: „Słuchając głosu serca wyobrażam sobie, że Francja, niby księżniczka z bajki lub Madonna z fresków ściennych, przeznaczona jest do wzniosłych i niezwykłych losów (...) Francja tylko wówczas jest sobą, gdy znajduje się na pierwszym planie, że tylko wielkie poczynania są w stanie skompensować cechujące naród francuski skłonności do rozdrabniania swych sił i że kraj nasz, taki jaki jest w rzeczywistości wśród innych krajów, powinien pod groźbą śmiertelnego niebezpieczeństwa mierzyć wysoko i nigdy nie ugiąć kolan, słowem w moim przekonaniu Francja nie może być Francją gdy jest pozbawiona wielkości”⁴⁹. W słowach tych dostrzec można silną, emocjonalną więź jaka łączyła generała z ideą Ojczyzny. To właśnie Ojczyzna - Francja jako czysta i niematerialna wartość, w myśli de Gaulle'a stała ponad Francuzami i ich codziennymi problemami, podziałami i kłótniami. Ojczyzna była więc przeznaczona do odgrywania

45 *Ibidem*, s. 143.

46 A. Hall, *Naród i państwo...*, s. 71, 192.

47 *Idem*, *Charles de Gaulle...*, s. 27.

48 *Idem*, *Naród i państwo...*, s. 570.

49 *Idem*, *Charles de Gaulle...*, s. 1.

najważniejszych ról w historii świata, nie tylko w sensie politycznym czy militarnym, ale również poprzez swą kulturę i sztukę. Wielkość Francji była według de Gaulle'a jej naturalnym posłannictwem historycznym⁵⁰. Realizacja tej wizji była dla niego najważniejsza i nadrzędna wobec innych spraw. W tej kwestii nie decydował się on na żadne kompromisy, czy odejście od swoich zasad. Nie może ulegać wątpliwości, że pojęcie ojczyzny w systemie aksjologicznym de Gaulle'a było ściśle powiązane z pojęciem narodu. Generał niemal obsesyjnie pragnął zjednoczenia się narodu francuskiego wokół ideału ojczyzny. To właśnie w dziedzictwie narodowym widział on wielkość i fundament umacniania Ojczyzny-Francji i wspólnoty narodu francuskiego⁵¹. Naród w opinii generała był jednym z podstawowych czynników polityki⁵², będąc nie sumą jednostek, lecz odrębnym bytem⁵³. Naród francuski de Gaulle postrzegał jako wytwór dziejów, na który składały się przeszłe, teraźniejsze i przyszłe pokolenia Francuzów. Obce dla niego było wiązanie powstania narodu z Rewolucją Francuską. Początków świadomości narodowej Francuzów de Gaulle doszukiwał się w czasach bardziej odległych (np. podczas panowania w kraju dynastii Kapetyngów)⁵⁴. Świadomy wielu wad (skłonność do podziałów i kłótni) charakteryzujących naród i społeczeństwo francuskie, nie zmienił jednak przekonania, że tak samo jak Ojczyzna, tak i Francuzi przeznaczeni są do wielkich czynów. Był zdania, że Francuzom potrzeba stawiania wielkich i ambitnych celów, gdyż w przeciwnym razie pograżają się oni w apatii i sporach wewnętrznych. Ideałem dla de Gaulle'a była narodowa jedność. Pomimo skłonności Francuzów do wewnętrznych podziałów i konfliktów, oddawał narodowi głos w sprawach najwyższej wagi, z pominięciem instytucji pośredniczących. Odrzucając system słabych rządów parlamentarnych, był głęboko przywiązany do reguł demokracji⁵⁵. Dla de Gaulle'a istotą demokracji była demokracja bezpośrednia, dlatego często odwoływał się do woli narodu, jak również dążył do wprowadzenia bezpośrednich wyborów prezydenckich⁵⁶. Oczywiście zasadnym wydaje się być pytanie, czy tak częste odwoływanie się do woli narodu było skutkiem głębokiego przywiązania de Gaulle'a do demokracji bezpośredniej, czy też chęci pominięcia w procesach decyzyjnych parlamentu, do którego de Gaulle zawsze żywił niechęć.

50 G. Ulicka, *Spór o demokrację w V Republice Francuskiej*, Warszawa 1988, s. 58-59.

51 A. Hall, *Charles de Gaulle...*, s. 483.

52 Idem, *Naród i państwo...*, s. 39.

53 G. Ulicka, *op. cit.*, s. 58-59.

54 A. Hall, *Naród i państwo...*, s. 571.

55 R. Bielecki, *De Gaulle i inni*, Warszawa 1983, s. 286-287.

56 A. Hall, *Naród i państwo...*, s. 358.

Rozpatrując postrzeganie narodu, należy stwierdzić, że de Gaulle był nacjonalistą. Jednak jego nacjonalizm był pozbawiony wszelkich cech szowinizmu. Chcąc jedności narodowej wiedział, że można ją zbudować szanując różne tradycje i rodziny duchowe składające się na Francję.

Jeżeli chodzi o poglądy na samą istotę władzy, to według de Gaulle'a poprzedza ona koncepcję państwa, gdyż to władza tworzy państwo, podtrzymuje jego funkcjonowanie i w określonych sytuacjach może je restaurować⁵⁷. Niezmiernie ważne dla władzy było według generała to, aby była ona w absolutnej zgodzie z narodem, ideą prawa i wartościami wyznawanymi przez daną wspólnotę⁵⁸. Tak więc władza, będąca czynnikiem instytucjonalizującym państwo, powinna być legalna - oparta na swobodnie wyrażonej demokratycznej akceptacji i ucieleśniona w jednostce o szczególnych predyspozycjach⁵⁹. Państwo powinno być we Francji jednym z najważniejszych podmiotów, ukierunkowujących aktywność narodu, wskazujących mu cele, integrujących i broniących jego interesów. Według de Gaulle'a wielkie przedsięwzięcia narodowe we Francji muszą być dokonywane przez państwo lub z jego udziałem. Zadaniem państwa jest również jednoczenie występujących we Francji różnych rodzin duchowych i tradycji, dążenie do ich syntezy, ale nie sztucznej unifikacji. Państwo Francuskie powinno czerpać siłę ze swoich struktur, znajdować skuteczność w ich funkcjonowaniu i spotykać się z zaufaniem narodu w zapewnianiu jego najwyższych interesów, powinno być również kierowane jasno i zdecydowanie w swej działalności wewnętrznej i zewnętrznej oraz administrowane według metody tego samego kierownictwa⁶⁰. Państwo, musi być prawowite, a prawowitość (*legitimite*) opierać się powinna na symbiozie władzy pochodzącej od narodu oraz wierności wartościom stanowiącym o wielkości ojczyzny⁶¹. Mówiąc o Państwie de Gaulle akcentował, iż niezbędnym jest posiadanie przez nie silnej, sprawnej i stabilnej władzy wykonawczej⁶². Dlatego też odwołując się do monteskiusowskiej idei podziału władz, de Gaulle postulował wydobycie się władzy wykonawczej z zależności od parlamentu⁶³.

57 G. Ulicka, *op. cit.*, s. 60 i nast.

58 *Ibidem*.

59 *Ibidem*.

60 Ch. de Gaulle, *Pamiętniki Nadziei odnowa 1958-1962 wysiłek 1962-...*, Warszawa 1974, s. 5.

61 A. Hall, *Naród i państwo...*, s. 577.

62 W. Skrzydło, *Zmiany francuskiego prawa wyborczego i ich wpływ na ewolucję ustroju V Republiki*, [w:] Wiesław Skrzydło o ustroju politycznym Francji, prace wybrane, red. E. Gdulewicz, Lublin 2009, s. 163.

63 K. Ujazdowski, *op. cit.*, s. 39.

Pomimo tego, że państwo w hierarchii generała stało bardzo wysoko, w jego myśli nie było śladów ubóstwiania go (co można zauważyć analizując podejście do Idei Ojczyzny). Rolę państwa widział de Gaulle w realizowaniu przeznaczenia ojczyzny i narodu.⁶⁴ Zwrócić też należy uwagę, że mimo nieskrywanego sentymentu jaki generał żywił do monarchizmu, akceptował on republikę, będącą potwierdzonym przez historię sposobem egzystencji Francji jako państwa⁶⁵.

Odzwierciedleniem doktrynalnej myśli de Gaulle'a są koncepcje jakie przedstawiał podczas wielu przemówień, z których najdonioślejsze znaczenie mają przemówienia w Bayeux i Epinal, jak również Konstytucja V Republiki⁶⁶. Z wystąpienia de Gaulle'a wynikała idea silnej władzy państwowej, reprezentującej interes ogólnonarodowy, eliminującej interesy partykularne, w dużym stopniu uniezależnionej od parlamentu, opartej na dominującej w państwie pozycji ustrojowej szefa państwa, a także na ograniczonym znaczeniu parlamentu⁶⁷. Pierwszorzędne znaczenie miało więc dla de Gaulle'a ukształtowanie nowego ośrodka przywództwa państwowego w postaci silnej prezydentury, umocnienie dwuczłonowej władzy wykonawczej kosztem parlamentu i demokratyzacja republiki⁶⁸. Pewnym było dla niego, że szef państwa winien być wybierany w procedurze niezależnej od wpływu partii politycznych (przez szerokie gremium, później w wyborach powszechnych), w efekcie czego mógłby stosować pośrednie i bezpośrednie środki w realizacji tego, co uważał za najważniejsze w interesie państwa.⁶⁹

Przywódca (prezydent) powinien według de Gaulle'a uosabiać przeznaczenie narodu i je właściwie realizować. Aby miał możliwość kierowania się tylko interesem narodowym i państwowym nie może on być związany z żadną partią polityczną. Jego rolą powinien być arbitraż życia politycznego państwa. Arbitraż ten miał się sprowadzać do regulowania sporu politycznego między rządem i parlamentem. Przywódca miał być niejako rozjemcą występującym ponad instytucjami i rozstrzygać spory w imię dobra powszechnego, siły i wielkości państwa⁷⁰.

64 A. Hall, *Naród i państwo...*, s. 190.

65 K. Ujazdowski, *op. cit.*, s. 4

66 Mimo tego, że praca niniejsza ma charakter doktrynalno-historyczny, warto się w niej odnieść również do instytucji prawnych Konstytucji V Republiki, która powstała pod ideowym kierownictwem Charlesa de Gaulle'a.

67 W. Skrzydło, *Ustrój polityczny Francji*, Warszawa 1992, s. 51.

68 K. Ujazdowski, *op. cit.*, s. 44-45.

69 F. Luchaire, G. Conac, *La constitution de la République française*, Paris 1979, s. 12-13.

70 G. Ulicka, *op. cit.*, s. 62.

Idea prezydenckiego arbitrażu wyrażała nadrzędność wobec parlamentu zdominowanego przez partie polityczne i niezdolnego do dbania o całość państwa⁷¹ De Gaulle prezydenta V republiki nazywał „jedynym dysponentem władzy państwowej i jedyną osobą władną ją delegować”, tak więc każda inna władza rządowa, cywilna, wojskowa, sędziowska wynikała z decyzji prezydenta o jej nadaniu i utrzymaniu⁷². Odzwierciedleniem tego poglądu jest art.8 Konstytucji V Republiki mówiący, że władza wykonawcza winna pochodzić od prezydenta. Stanowi on również, iż prezydent mianuje premiera, a na jego propozycję innych członków rządu⁷³. To od prezydenta powinna pochodzić władza wykonawcza, do niego należałoby mianowanie premiera i członków rządu, ponieważ władza wykonawcza pochodząca od parlamentu szybko przekształciłaby się w jego delegaturę (rząd powinien jednak pozostać politycznie odpowiedzialny przed parlamentem). Szef państwa powinien mieć też prawo rozwiązywania parlamentu, gdyby nie udało się osiągnąć żadnej zgodnej większości, pozwalającej parlamentowi na normalne wykonywanie funkcji ustawodawczej oraz na udzielanie poparcia rządowi⁷⁴.

Jeżeli chodzi o rząd, to według generała powinien on być całkowicie zależny od prezydenta. De Gaulle chciał w prezydencie widzieć szefa egzekutywy, a w premierze jego prawą rękę. Tego wyobrażenia o roli prezydenta i premiera nie zmienił przez cały okres sprawowania urzędu głowy państwa. W *Pamiętnikach Nadziei* napisał: „zapewne istnieje rząd który według konstytucji »ustala politykę narodu«. Ale wszyscy wiedzą, a zarazem oczekują tego, że pochodzi on z mojego wyboru i działa wyłącznie z mocy mojego zaufania”⁷⁵. Rząd według de Gaulle’a powinien być instrumentem prezydenta w rządzeniu krajem i podejmować zadania prowadzenia polityki bieżącej⁷⁶. Rolą francuskiego premiera i rządu jako ‘mobilnego czynnika egzekutywy’ jest więc ochrona prezydenta przed bezustannym absorbowaniem go przez bieżące obowiązki polityczne, parlamentarne, gospodarcze i administracyjne⁷⁷.

Wyraźna niechęć i brak zaufania do partii politycznych i parlamentu jaką de Gaulle wyniósł z lat wcześniejszych skutkowały tym, że zawsze podkreślał, iż jest zwolennikiem ustroju, w którym partie polityczne nie odgrywają wiodącej roli. Chciał aby partie polityczne, prowadząc walkę polityczną w parlamencie,

71 K. Ujazdowski, *op. cit.*, s. 77

72 Szerzej na ten temat K. Ujazdowski, *op. cit.*, s. 52.

73 *Ibidem*, s. 324.

74 A. Jamróz, *op. cit.*, s. 14.

75 Ch. de Gaulle, *op. cit.*, s. 321.

76 K. Ujazdowski, *op. cit.*, s. 324.

77 *Ibidem*, s. 56, 329.

nie przenosiły jej na teren rządu, którego działanie powinna cechować jedność, zgodność działania i dyscyplina wewnętrzna⁷⁸. W efekcie w konstytucji z 1958 r. widoczne jest dążenie do osłabienia roli parlamentu na rzecz wzmacniania kompetencji rządu. Przykładem takiego działania jest art.34, zawierający taksatywne wyliczenie spraw należących do materii ustawowej parlamentu. To rząd jest na zasadzie domniemania właściwym do wydawania aktów normatywnych w pozostałych sprawach, nie wymagających upoważnienia ustawowego. Jak pisał Jerzy Strzembowicz „parlament choć utrzymuje nadal prawo przyjmowania ustaw, w istocie rzeczy jest jednym z dwóch równorzędnych prawodawców, drugim bowiem jest rząd”⁷⁹. Można więc stwierdzić, że osłabienie parlamentu wynikało z jednej strony przez ograniczenie jego kompetencji, lecz z drugiej przez fundamentalne wzmocnienie władzy wykonawczej.

Deklarując się jako zwolennik separacji i równowagi władz państwowych de Gaulle uważał, iż parlament, do którego należy stanowienie ustaw powinien być dwuizbowy. Obok izby pochodzącej z wyborów powszechnych, w izbie drugiej zasiadałoby mandatariusze lokalnych ciał samorządowych, rad municypalnych oraz departamentalnych rad generalnych. Izba druga byłaby potrzebna po to, aby wewnątrz samego państwa słyszalny był głos głównych dziedzin aktywności kraju⁸⁰.

V. PODSUMOWANIE

Po śmierci generała, jego następcą, Georges Pompidou zwracając się do narodu francuskiego powiedział: „Francuzki i Francuzi, generał de Gaulle nie żyje, Francja jest wdową; w 1940 r. de Gaulle uratował nasz honor, w 1944 r. poprowadził nas do wyzwolenia i zwycięstwa. W 1958 oszczędził nam goryczy wojny domowej. Dał Francji instytucje, przywrócił jej niezależność i miejsce w świecie”⁸¹. Myślę, że słowa te wyrażały stosunek większości Francuzów do osoby i dokonań Generała de Gaulle’a. Był on niewątpliwie jednym z ostatnich XX-wiecznych mężów stanu, co udowodnił dając przykład polityki przekraczającej charakter celów doraźnych, skoncentrowanej na odnowie i reformie Państwa Francuskiego⁸², całe swoje polityczne życie postępując według ściśle ustalonych reguł i wartości. Instytucje prawne, które podarował państwu, dobrze odpowiadały mentalności narodu francuskiego, stanowiły istotną przeciwwagę dla charakteryzującego go

78 W. Skrzydło, *Zmiany francuskiego prawa wyborczego...*, s. 163.

79 A. Jamróz, *op. cit.*, s. 16.

80 *Ibidem*, s. 14.

81 <http://www.ina.fr/video/CAF87002160>, (24.10.2014 r.).

82 K. Ujazdowski, *op. cit.*, s. 11 i nast.

politycznego indywidualizmu, skłonności do podziałów i rozproszenia sił politycznych.

Podstawą myśli ustrojowej de Gaulle'a była silna władza wykonawcza z Prezydentem Republiki na czele. Władza ta jednak, szukając stale demokratycznej legitymizacji, szczególną uwagę przywiązywała do wykorzystania instytucji demokracji bezpośredniej i systematycznie odwoływała się do wyborców⁸³. Wartością nadrzędną dla de Gaulle'a była również idea Ojczyzny, wokół której starał się zjednoczyć różne środowiska i grupy polityczne. Patrząc na dzisiejszą Francję, można się spierać czy gaullistowska wizja prezydentury sprawdza się w warunkach pochodzenia prezydentów z partii politycznych, czy władza znajdująca się *de facto* w ręku jednej osoby potrafi efektywnie reagować na sytuacje specyficzne dla warunków politycznych XXI wieku. Wątpliwości nie ulega jednak, że Charles de Gaulle i jego doktryna uczyniła z Francji silne państwo, odgrywające jedną z kluczowych ról na światowej scenie.

SELECTED ASPECTS OF CHARLES DE GAULLE'S POLITICO-LEGAL DOCTRINE. MAIN INSPIRATIONS AND PROPOSITIONS

The article concentrates on presenting the principal assumptions and ideas of Charles de Gaulle's politico-legal doctrine. In the first part it shortly describes his biography and the way, de Gaulle influenced French history. In the second part, it analyses the ruling factors that formed the basis of Gaullism, distinguishing his family, French philosophers and politicians as well as experiences he carried out from his life during the Third Republic. Third part focuses on clarification of the most relevant aspects of Gaullism, so the idea of homeland, nation and rule, but also role that should be played by state and its institutions.

83 A. Hall, *Charles de Gaulle...*, s. 480.